

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk Maanedsskrift

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland

ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

INDHOLD:

August F. Schmidt: Fra Kongeaegnen. — Arnold Knudsen: Udgravningen af Holgers Høj — Th.: Ved Jeanne d'Arcs Billedstøtte i Lille den 12. Novbr. 1916 — Axel Lange og Chr. Seeberg: Nogle sønderjydske Planter, deres Navne og deres Stilling i Folkloren. — Cl. Eskildsen: Slægten v. Wildenradt. — Samleren.

Nr. 6. — 1. DECEMBER 1927. — 4. Aarg.

KJØBENHAVNS HANDELSBANK

KJØBENHAVN

ETABLERET 1873

Aktiekapital (fuldt indbetalt) . . . Kr. 50.000.000

Reservefond 30.421.765

FILIALER I:

AABENRAA - AARHUS - ESBJERG - GRAASTEN
HADERSLEV - HORSENS - KALUNDBORG - ODENSE
RANDERS - RØNNE - SØNDERBORG - TOFTLUND
TØNDER - VIBORG - VARDE

Biler udlejes

altid pæne og under paalideligt

Førerskab.

Ogsaa over Grænsen.

H. Jensen Toft

Humlekærren, Tønder

Tel. 276.

Mahlers Turbiner

Leveret c. 400

i Danmark.

Udføres hos

A/s. Møller & Jochumsen,
Horsens.

Sønderjydsk Maanedsskrift

Tønder

Postgiro Nr. 9816.

Abonnementspris fjerdingaarlig ved Posten Kr. 1,65, — i
Boghandelen eller frit tilsendt fra Seminarielærer Eskildsen
i Tønder Kr. 1,50.

Fra Kongeåegnen.

(Hedenske Kultminder).

Af August F. Schmidt.

I „Sønderjydske Maanedsskrift“ for Februar—Marts 1927 meddelte jeg nogle Oplysninger vedrørende forskellige Forhold knyttet til Egnen på begge Sider af Kongeåen. I det følgende skal jeg anføre nogle andre Oplysninger også omhandlende ret gamle Forhold fra Egnen Nord og Syd for den gamle, nu slettede Told- og Statsgrænse.

Der findes nogle Landsbyer tværs over den jydsk Halvø i Landet, der omtrentlig ligger mellem *Kolding—Haderslev* og *Ribe*, hvis Navne viser, at deres respektive Byer er opførte på hellig Grund, idet de er byggede ved et Helligsted, hvor i Oldtiden — fra o. Tiden ved Kr. F. og til o. 9—10 Årh. e. Kr. hedenske Guddomme dyrkedes.

I Nordøst bliver det Sognebyen *Vonsild* Syd for Kolding i *N. Tyrstrup* Herred, der tiltrækker sig Opmærksomheden. *Vonsild* (1340 *Wonsvlethe*, 1436 *Odensschulde*, 1480 *Odenshyldh*), er en Odinshelligdom (*Odinshilde*, *Odinshylle*), hvor man i de sidste hedenske Århundreder dyrkede Odin, der var de højere Stænders Gud. *Vonsild* er sammensat af *Odin* og *hilde* (et oldjysk Ord, der betyder *Høj*) eller *Kilde*, vel snarest det sidste¹⁾. Tæt ved *Vonsild* findes *Kolding* Å's *Tilløb: Seest Mølleå*. der udspringer i den store *Svanemose* Vest for *Vonsild*. Der er næppe Tvivl om, at *Seest Mølleå* i Oldtiden har været en *hellig Strøm* viet til *Odin*. Ved denne *Strøm* er senere anlagt en *Vandmølle: Seest Vandmølle*. Åen her er velsagtens blevet ført under Åget samtidig med så mange Åer, hvor der findes gamle *Vandmøller*, f. Eks. *Vingsted* ved *Vejle*, ved en navnkundig *Masseofferplads* fra *Folkevandringstiden*; *Tingstedholm* ved *Skanderborg*, vel en gammel *Tingplads*; *Ovst* ved *Randers*, *Most* ved *Viborg*; *Rusted* ved *Rusted Møllebæk* i *Salling* og mange flere. Til Sammenligning tjener, at der kun findes ganske få *Vandmøller* med Navne på -bøl, -toft og -hus. Den Opfindelse at lade Vandet drive *Kværne* havde *Romerne* lært at kende i de sidste Århundreder før *Kristus*, og med romersk Kultur bredte den sig nordpå, som vi skønner af vort latinske Ord for *Kværn*, „*Mølle*“. Hvor når *Møllebruget*

¹⁾ Vilh. la Cour i Festskrift til Johs. Steenstrup 1915, 21.

har fundet Vej til Danmark lader sig næppe sige med fuld Nøjagtighed, men der er næppe noget i Vejen for at antage, at det var i det 3.—4. Århundrede e. Kr., at dette vigtige Kulturfremskridt kom her til Landet. I Jylland er der en fast Forbindelse mellem Vandmøllerne og Byerne på —lev, —stad og —torp. Seest er den østligste By af en „—stad-Bygd“, idet der Vest på findes Landsbyer med Endelsen —stad (nu—st), som *Erst* (forsvundet), *Veerst*, *Anst* og *Gamst*. Stednavnene synes ikke at levne nogen Tvivl. Møllebruget er kommet til Danmark i Levbosættelsens senere Afsnit (5.—6. Århundrede) og i dens Fortsættelse, Torpbosættelsen (8.—12. Århundrede). Grundlæggeren af vore Bygder på -lev, -stad og -torp var ikke bare Foregangsmand i Tidens mest fremskredne Landbrug; de ønskede også selv at måle det Korn, de havde avlet. Så lærte Jyderne at spænde Studene fra Kværnen og Åerne for. Dermed kom der anderledes Skred i Mølleriet.

Seest Mølleå havde i Oldtiden måske Navn efter en Vanddæmon, som så mange andre af de danske Strømme havde det i hin Tid. Hvor man fordem havde givet den utøjlede Naturkraft et Navn med Fynd og Klang, der vænnede man sig nu til at tale om Seest Mølleå, Alslev Å, Alsted Mølleå, Rusted Møllebæk o. s. v. Og nu er der kun levnet kummerlige Rester af de gamle danske Strømnave¹⁾.

Fra senere Tider har vi også Vidnesbyrd om Helligdomme nær Seest Mølleå. Der fandtes nemlig en berømt *Helligkilde: Trefoldighedskilden* ved en lille Bæk i en Dal på Seestskovgårds Mark²⁾, og da mange af de hellige Kilder allerede i de hedenske Tider havde Forbindelse med Helligdomme, er der jo intet i Vejen for at antage, at Helligkilden i Seest Sogn var sådan en ældgammel Offerkilde, der senere blev kristnet³⁾. Endvidere kan nævnes, at i Matriklen over Seest Sogn fra 1664 nævnes et „Frue Møllested“ som „øde“, og at en lille Skov i Seest Sogn bærer Navnet „Frueholt“ (også Gårdnavn); i denne Skov var et Kildevæld, der forhen blev søgt som Helligkilde — er det blevet mig fortalt af en Mand, der som Barn for mange År siden besøgte denne Kilde mod en eller anden Sygdom. Nøjere Oplysninger om Frueholt med Kilde og Frue Møllested kender jeg endnu ikke; forhaabentlig er andre mere vidende. Men hvis Traditionen er rigtig, kan der i Navnet „Frue“ gemme sig et hedensk Minde, hvis ikke Navnet blot er givet efter en eller anden bestemt Frue fra ældre Tider. Det vil i hvert Fald være den mest sandsynlige Tolkning⁴⁾. Foruden at nævne Vonsilds Beliggenhed nær Seest Mølleå, må også omtales Forbindelsen mellem Vonsild og N. Tyrstrup Herreds Tingsted. Det

¹⁾ „Frem“ A, 2. Arg., 442 f. (*Gudmund Schütte*: Gamle Vandnavne) ²⁾ Fra Ribe Amt 1926, 383 f. ³⁾ Ifr. min Bog: Danmarks Helligkilder 1926, 22 ff., 38, 154.

⁴⁾ Se mine Artikler i Kolding Folkeblad ^{5/5} 1926, ^{29/7} 1927.

er Professor *Johannes Steenstrup*, der har påvist¹⁾, at Tingstederne hyppigt lå på et for Herrederne afsides liggende Sted, men ofte var der nær Forbindelse mellem Helligdommen og Tingstedet, hvilket også kan siges at passe for Tyrstrup Herred, hvis Centralhelligdom i den senere Oldtid jo har ligget temmelig nordlig i Herredsbygden i Vonsild nær Herredstingstedet, der synes at have været holdt på Tinghøj ved *Strårup* i Vonsilds Annekssogn *Dalby*, ikke så langt nordøstlig for Vonsild. Senere flyttedes Tingstedet til Tingskovhede på *Åstorp* Mark i *Taps* Sogn nær den gamle Grænse. Det var i det 17. Århundrede, det gamle Tyrstrup Herreds Tingsted lå ved Tingskovhede, som må have fået sit Navn efter Tinget, der påny flyttedes mod Syd, idet Herredets Tinghus en Tid lå i *Aller* Sogn, hvor en Høj kaldes *Galgebjerg*; ældre Folk husker, at den har båret en Pæl²⁾.

Det gamle Tyrstrup Herred bestod før 1854 af 15 Sogne, der i Middelalderen hørte til de tre Syster „fyrir sunnan à“, hvoraf den nordøstlige hed *Barwith* Syssel, der formodentlig har sit Navn efter *Sønder-Bjert* (1280 Biarth, 1304 Byarta), en Sogneby Øst for Vonsild. Barved Sysseis Sysseimand (Sysseimand er efter *Svend Aakjær*³⁾ identisk med Jarlen) har som Jarl boet i *Jels* (1231 Jarlsæ, 1462 Jeltvre), der har ligget nogenlunde midt i Syslet. Han, der var Sønderjyllands Grænsejarl og vilde svare til en tysk Markgreve (der senere blev til Hertug), har boet i dejlige Omgivelser ved „Jarlesøen“ i sin Borg, hvis Voldsted endnu ses ved den vestlige Bred af Midtsø. Jels Voldsted har tidligmiddelalderlig Karakter. En Jarl plejede at bo ikke saa langt fra et Tingsted, og et sådant menes at have været på en anseelig Banke Øst for *Sommersted*, der kaldes *Tingbjerg*.

Det gamle Tyrstrup Herreds Grænse fulgte et gammelt Bygdeskel, hvad Folkemålet i Herredet viser, idet det — som påvist for nylig af *Morten Kamphøven* og *Marius Kristensen* — med Hensyn til en særlig „snæver“ Udtale af Selvlydende udgjorde et skarpt afgrænset Område. Den østslesvigske musikalske Akcent er let kendelig i Tyrstrup-Målet samtidig med, at Stød forekommer der⁴⁾.

I *Haderslev* Herred har Tingstedet vel været ved den nuværende Købstad Haderslev. Måske kan Helligdommen søges ved *Vonsbæk* (1413 Odensbek), ca. 7½ km mod Nordøst; der er måske Mulighed

¹⁾ Danmarks ældste Inndeling 1896, 29. ²⁾ Trap ⁴⁾ VII (1926) 729, 734; IX (1926), 78; P. Eliassen i Vejle Amts Historiske Årbog 1927. ³⁾ Sorø Amtstidende 22. Novbr. 1924. ⁴⁾ Danske Folkemål I (1927), 58 ff. ⁵⁾ I *Skanderup* By (Anst Herred) tæt Vest for de nordlige Sogne i Nr. Tyrstrup Herred har jeg flere Gange truffet en Udtale, der stærkt minder om den „snævre“ Udtale af Selvlydene e, o og ø, og enkelte Ord udtales også der med lidt musikalsk Akcent; denne Udtale har jeg hørt hos gamle Folk, der ikke har været meget omkring.

for, at Mandsnavnet Vogn kan indgå i Forledet¹⁾). Langs Fjorden findes en Række Gravhøje mellem Haderslev og Vonsbæk²⁾).

Ca. 10–12 km Vest for Haderslev i de mere skovfattige Egne træffer vi atter en Odinshelligdom, nemlig *Vojens* (1421 Wodens), der ifølge Traps „Danmark“³⁾) har haft en Form Wodense eller Wons; Navnet svarer i jydsk Form lydligt aldeles til Odense = Odinsvi (Vi: Helligdom).

I den store Trekant, som de tre anførte Odinshelligdomme indeslutter, har der naturligvis også været andre hedenske Kultpladser, men deres Beliggenhed fremgår ikke umiddelbart af Landsbynavnene. Man må først have Kendskab til hele Marknavnestoffet, inden man med nogenlunde Sikkerhed kan udtale sig om de hedenske Helligsteders Antal og Beliggenhed.

De få lidet kendte Helligkilder⁴⁾) i den pågældende Egn giver ikke noget absolut sikkert Holdepunkt for Påvisningen af Oldtidshelligdomme undtagen i Tilfælde, hvor de findes på Kirkegårdene, således som på *Aller* og *Sommersted* Kirkegårde, måske også i *Anslet*, hvor der ligeledes har været en hellig Kilde. Her må dog særlig nævnes den angivne hellige Kilde „Fruens Hul“ i *Gl. Haderslev*, der kanske har Forbindelse med Søsagnet i *Halk Sogn*⁵⁾) (se nærmere senere om Frøsig).

Det var almindelig i Overgangstiden fra Hedenskab til Kristendom, at den kristne Kirke byggedes på den hedenske Kultplads, og til en hedensk Helligdom hørte en Offerkilde, der hyppigt senere blev til en kristen Helligkilde. Dette Skifte tør man tro har fundet Sted i *Sommersted*, hvor der har været en anset hellig Kilde på Kirkegården. 1921 var Kildens Sted endnu synlig. Sagnet fortæller, at førend Sommersted Kirke blev bygget, var Stedet helligt⁶⁾). Ikke alene Helligkilden taler for, at et hedensk Helligsted har været at finde ved Sommersted, der hører til *-sted-Byerne* fra den ældre Folkevandringstid; men ogsaa den Tradition, at der menes at have været Tingsted på den anselige Banke *Tingbjerg Øst* for Sommersted⁷⁾), styrker Formodningen om Sommersted som en Kultplads.

Usikker som Helligsted er *Frørup* (1361 Frørdorp), der vist næppe har noget med Guderne Frø eller Frøyja at bestille. *Oluf Nielsen* forudsætter Personnavnet *Frøa*⁸⁾) som Opnævner for Frørup. I Middelalderen var det nemlig en ret almindelig Navneskik at opkalde hedenske Guder i Menneskenavne⁹⁾).

¹⁾ Hist. Tdskr. 6. VI, 386. ²⁾ Vilh. la Cour i Festskrift til Johs. Steenstrup, 21

³⁾ Trap 4 IX (1926), 146. ⁴⁾ Se min Bog: Danmarks Helligkilder 1926, 155 og Sønderjydske Årbøger 1926, 118. ⁵⁾ Danske Studier 1926, 163. ⁶⁾ Müllenhoff:

Sagen, Märchen und Lieder der Herzt. Schleswig, Holstein und Lauenburg 1921, 112. ⁷⁾ Trap 4 IX, 140. ⁸⁾ Olddanske Personnavne 1883, 27. ⁹⁾ Johs. Steen-

strup: De danske Stednavne 1918, 17.

En 6—8 km Syd for Vojens ligger Landsbyen *Jerstal*, hvor der har været en Helligdom viet til Gudinden *Eir* („Eirs Alter“), der dog ikke hørte til de meget kendte Gudeskikkelser¹⁾. Her ved *Jerstal* ligger Oldtidshøjene i sådanne Mængder, at her må have været en ualmindelig stor Bygd.

Vest for *Jerstal*, hinsides *Bevtoft Sogn*, træffes atter et hedensk Kulnavn, nemlig *Sognebyen Tislund* (1340 *Tiislwnd*, *Rangstrup Herred*, hvor der i Oldtiden må have været en hellig *Lund* viet til Krigsguden *Ti* (vestnordisk *Tyr*), kendt fra *Myten* om, hvorledes *Fenrisulven* bed hans Hånd af, dengang han lagde den i *Ulvens Gab* til *Pant* på, at *Lænken* var uden *Svig*. *Ti* er den gamle fælles indoeuropæiske Himmegud, som har været dyrket meget i Oldtidens Danmark. Han hører til de ældre *Guddomsmagter* og er i sin *Dyrkelse* ældre end *Thor* og *Odin* (vel nærmest fra *Århundrederne* lige efter *Kr. F.*).

Tingstedet for *Rangstrup Herred* har vel været nær Landsbyen *Rangstrup* (*Agerskov Sogn*), fra *Højderne* tæt Nord for denne *By* er der ca. 6 km til *Tislund*. Der findes en Gruppe af *Gravhøje* ved *Rangstrup* ligesom i *Hyrup* (midt imellem *Rangstrup* og *Tislund*) og ved *Tislund*. Måske ligger de dog for spredte til at angive nogen *Vejlinje*²⁾; men at der har været en livlig *Forbindelse* mellem *Herredstinget* og *Helligdommen* i *Tislund* er åbenbar.

I *Gram Herred* har *Tinget* ligget ved *Gramby*, og 3 km *Sydvest* herfor ligger Landsbyen *Tiset* (1413 *Tiswith*), der ifølge sin gamle *Form* peger hen på en *Oldform* *Tis-with*; *with* betyder *Skov*, så *Tiset* og *Tislund* i *Virkeligheden* har samme *Betydning*: „en *Lund* (eller *Skov*), hvor *Guden Ti* blev dyrket“³⁾.

Tiset ligger tæt ved de mægtige *Engstrækninger* Nord og Øst for *Højrup*, hvor *Gelså* bryder *Vej* til *Ribe*⁴⁾. I *Præsteindberetningen* til *Ole Worm* 1638 nævnes på *Gram Mark* „*Wiehøj*, item *Stensrøgel*, hvorpå der findes en stor bred *Sten*, noget nær 15 *Alen* omkring, på hvilken, som der menes, de har ofret i gamle *Dage*“⁵⁾ Denne *Mening* er nok rigtig nok, idet *Navnet* *Wiehøj* jo betyder „*Hellighøj*“, og vi står her måske overfor *Herredets Offersted*. *Vihøjs Beliggenhed* i *Forhold* til *Tishelligdommen* i *Tiset* kender jeg ikke. Om den senere vidt kendte *Helligvandskilde* ⁶⁾ *V. S. V.* for *Enderupskov Kirkebakke* mellem to *Gravhøje* nær *Hellig Thøgers Kirkeruin* oprindeligt har været en hedensk *Offerkilde* i *Forbindelse* med *Vihøj* og *Tiset*, kan vel næppe afgøres, men benægte det tør man vist heller ikke. Ved selve *Gram* er der en betydelig *Højgruppe*, der angiver tæt *Bebyggelse* i *Oldtiden*

¹⁾ Se *Marius Kristensen* i *Namn och Bygd* 1920. ²⁾ *Vilh. la Cour* i *Festskrift* til *Steenstrup*, 51f. ³⁾ I *Indberetningen* 1638 nævnes der da også en *Skov* og en *Gård*, *Tiset Hovgård*, på *Tiset Mark* (*U. Bl. I.*, 254). ⁴⁾ *Danske Samlinger* 2 R. IV, 115. ⁵⁾ Se *Sønderjydske Årbøger* 1926, 118f.

Og en af de vigtigste Vejforbindelser i Sønderjylland i Oldtiden gik fra Oksevejen (omtrent ved Over-Jerstal) over Gram—Fæsted—Kalslund og til Hjertingbugten¹⁾.

Af det ovenstående ses det, at Gram har ligget et centralt Sted i Oldtiden, nær Oldtidshelligdommen og Færdselsvejen. Tydningen af selve Navnet Gram synes dog ikke at yde noget sakralt, hvis *Oluf Nielsens* Tolkning ¹⁾ er rigtig. Oluf Nielsen mener, at Gram tidligere har haft en anden Betoning (nu udtales Gram som Rim på Lam; thi Navnet skrives i Ribe Oldemors Sognefortegnelse fra ca. 1325 Graam, der kunde have været udtalt Graem, af et oprindeligt Grath-hem, hvis Forstaaelse er den samme som i Grathe Hede (ca. 1200 Gratheheth).
(Forts.)

Udgravningen af „Holgers Høj“.

Af Arnold Knudsen.

De mange kuplede Kæmpehøje, der kroner vort Land, er ikke blot Grave, men de er Oldtidens mægtige Mindesmærker, der ved deres Indhold, mere end alt andet, har været Lysbringere over lange Tidsrum af vore Forfædres Historie, der uden dem vilde have ligget temmelig ukendt, i Mørke.

Men naar de Oplysninger, en saadan Høj er i Stand til at give, skal forstaaes rigtigt, er det en Forudsætning, at kyndige Folk foretager dens Udgravning. I Bylderup Sogn blev af Pastor Lov (d. 1766) udgravet en Høj i Lendemark, „hvor udi fandtes en Hoben store Stene og 3 Urner“. Andet finder den ukyndige ikke. Ved Hajstrup har der sikkert ligget 4 Kæmpehøje tæt sammen, i den ene lod Hr. Dr. Johan Christ. Fabricius, (født i Tønder 1745) „udgrave nogle Urner“. Atter et kummerligt Resultat. Det maa i Forhold hertil be-

tragtes som en Lykke, at det blev Nationalmuseet, som tog sig af den næste Udgravning her paa Egnen, idet det i Fjor og i Aar ved Museumsinspektør Thomsen lod foretage Udgravningen af „Holgers Høj“ i Bov.

Denne Kæmpehøj er beliggende kun en god Kilometer vest for de 4 nævnte paa et fremspringende Næs i Engen. En tro Genpart af den ligger lige over for paa den anden Side af Hajstrup Aa.

„Holgers Høj“ tegner sig kun som en 2--3 m noget afjævnet Forhøjning i Marken. Sandflugten kan maaske til Tider have hjulpet med til at udviske dens Konturer, ligesom der i lange Tider har været pløjet hen over den. Ved Dybpløjning stødte man paa de store Sten helt inde ved Gravkammeret. Ved Nationalmuseets derpaa følgende Undersøgelse og støttet til Fundene i den, er dens Alder fastslaaet til 3500 - 4000 Aar.

¹⁾ Vilh. la Cour i Festskrift til Steenstrup, 21 (med Henv.). ²⁾ U, Bl. II.. 26, 2.) S. R. D. VIII, 183.

Højen var mærkelig ved, at Gravkammerets Indgang vendte mod Vest, hvilket er ret enestaaende, da Indgangen ellers altid er mod Øst, mod Solens Opgang. Men desuden imponerede Kamret ved sin Størrelse, der endnu ikke er helt fastslaaet, men i alt Fald er henved 12 m i Længden og 6 m i Bredden. Naturligvis har det været umuligt for den Tids Mennesker i disse stenfattige Egne at fremskaffe de nødvendige og tilstrækkeligt store Sten til et Kammer af disse Dimensioner. Manglen af dette sædvanlige Bygningsmateriale gør sig i det hele stærkt gældende. Kun Indgangen var markeret med ret svære, til dels kløvede Sten, hertil kom et Par paa hver Side af denne, men ellers bestod Kamrets Vægge af store Ahlblokke eller Grus.

Paa det nøgne Jordgulv i dette store Kammer har man derpaa henlagt Ligene af de afdøde. Et over hele Kamrets Bund, ca. 20 cm tykt, liggende Jordlag, der var mørkere farvet, næsten muldlignende, af de deri opløste og opsugede organiske Stoffer, taler et tydeligt Sprog om Gravens hyppige Benyttelse som en gennem længere Tid anvendt Slægtsgrav.

I det ovenfor nævnte Bundlag fandtes talrige Rester af Krukker og Skaale med simpel Ornamentik, Flintknive og Pilespidser, alle med bred mejselformet Spids og Rav, baade Kvindesmykket, de runde Ravperler og de flade Ravskiver, der hyppigst findes i Mandsgrave. Ved venstre Side i Indgangen fandtes den første Flintøkse, en anden laa

ved den østre Side i Kamret tæt oven over Gulvet, begge var tyknakkede Rétøkser, temmelig smukt forarbejdede, hulsleben paa den ene Side. Men paa samtlige Flintredskaber fandtes kun antydningssvis Polering, hvilket sikkert yderligere understreger Gravens betydelige Ælde. I vestre Side af Kamret havde gentagne Gange været tændt Baal, et tykt Lag sort Aske med ildsprængte Sten og store Stykker Trækul, vistnok af Eg, viste dette.

Oven over det alt sammen var der med Afbrydelser lagt som et Tæppe af mindre Sten, hvorefter Graven var kastet til og afrundet med et Lag fint Grus. Tydelige Spor i Jordlagenes Stilling viste, at der engang før har været gravet et Hul ned gennem Højen, uden at man har foretaget sig andet, og uden at forstyrre den aartusindgamle Grav nævneværdigt.

Imidlertid ophørte dens Benyttelse som Bopladsens Gravsted ikke hermed. I nye Paafyldninger af Jord fandtes flere Bronzealdersgrave med sædvanlig nøje sorte-rede Baalrester, næsten udelukkende brændte Ben, der vel oprindeligt har været nedlagt i et Træskrin eller indpakket i et Klæde. En Kniv med Træskaft, en Armring og en Knap, alt af Bronze, fandtes her.

„Holgers Høj“ havde saaledes bevaret sin Plads som Aartusindernes viede Sted. Det Strejflys, der ved dens Aabning kastedes over vor Egn, viste os, uden at angive selve Bopladsen, dog et Glimt af Menneskers Færden paa disse Egne i rundt regnet 4000 Aar.

Ved Jeanne d'Arcs billedstøtte i Lille d. 12. nov. 1916.

Dær står du, St. Jeanne,
nu bunden til pælen,
dømt som en heks til at
brændes på bål,
luerne slikker dig højt
op om hælen,
tabt har din hånd sit sejrende stål.

Du frelste dit folk fra
de engelskes vælde
og sejrende faldt i den
tabendes vold;
men kan din fjende dit
legem end fælde,
ej kan han baste din evige ånd.

Du hæver dit åsyn i fåreløs klage,
Jeanne, højt op mod
den synkende sol.
Skønt under fødderne
luerne brage,
Du bliver, St. Jeanne,
vort stolte symbol!

Men ser du ej, Jeanne,
hvor tiderne rinder,
ser du ej landene ødes på jord?
Ser du ej, Jeanne, hvor
håbet det svinder,
og folket det lider i syd og i nord?

Så kom da, St. Jeanne,
og frels os af våde,
løs du nu folket af
bast og af bånd!
Kan rolig du, Jeanne,
se uretten råde
uden at hæve til hævnens din hånd?

Så bryd dine bånd, og
lad brænde blot pælen,
lad vaje dit banner for
vejr og for vind!
Løft du vort håb, og
send kraft os i sjælen,
lad strømme din styrke
til sejr i vort sind,
St. Jeanne!

Th.

Nogle sønderjydske Planter, deres Navne og deres Stilling i Folkloren.

Af Axel Lange og Chr. Seeberg.

Petasites — Hestehov. Tre Arter af denne Slægt vokser i Danmark, deraf mangler den ene *P. spurius* i Sønderjylland. Den anden *P. albus*, Hvid Hestehov er ikke helt sjælden i de østlige Kystegne af Landsdelen, men findes derimod ikke længere vestpaa. Den tredje Art *P. officinalis*, Almindelig Hestehov er mere spredt over Landsdelen, men mangler dog helt ude mod Vest. Dette er iøvrigt den mest kendte af de tre Arter, thi den har formaaet, takket være sine mægtige Blade og sin Evne til ved underjordiske Udløb at brede sig over store Omraader, at vække Opmærksomheden hos Folk, som ellers ikke har Øjet aabent for Naturens Frembringelser. Dens Tilstedeværelse tyder næsten altid paa nutidig eller fortidig Bebyggelse; træffer man den langt borte fra Vej og Sti, kan man som Regel slutte, at der paa det paagældende Sted har ligget en Borg eller et Kloster. De fleste af os har første Gang stiftet Bekendtskab med Planten ved at læse H. C. Andersens Eventyr „Den lykkelige Familie.“ Skræppebladene, som Sneglene bor under, er netop Hestehovsblade, og de gror, som det vil huskes, ved Herregaarden. Man plantede Hestehov ved Ridderborge og Gaarde, fordi man mente, den virkede mod Pestbylder og andre Saar, og den blev derfor kaldt Pestilensurt, sjældnere Pesturt eller Skaburt. Navnet Borgskræppe har den faaet paa Grund af dens almindelige Forekomst ved Borge; endnu hyppigere kaldes den Tordenskræppe, flere Steder i Sønderjylland blot Skræppe. Der knytter sig forskellige Sagn til den. Man fortæller saaledes paa Middelfartegnen, at den paa det Sted, hvor Niels Bugge af Hald blev myrdet, voksede frem af hans Blod, og den kaldes der paa Egnen: Kong Bugges Blod, Niels Bugges Roser, Buggeblodsblade o. fl. a. lignende Navne.

Plantago — Vejbred. Nogle vil forklare Navnet som den bredbladede Plante, der vokser ved Vejene, snarere er det dog at forstaa som den Plante, der breder sig ved Vejene (svensk: bredvid = ved Siden af). Der findes da heller ikke nogen anden Plante, der fortjener Navnet i saa høj Grad som denne. Den bedst kendte af Arterne er *Plantago major*, Glat Vejbred, for denne indfinder sig hurtigt, hvor en ny Sti bliver traadt, og holder sig troligt langs Vejen. I Amerika, hvortil den er blevet indført med Evropæerne kaldes den: Den hvide Mands Fodspor, netop fordi den har fulgt med overalt, hvor Kulturen er skredet frem. Med Navnet

Vejbred, som gælder for hele Slægten, menes i daglig Tale næsten altid den anførte Art. Glat Vejbred har været brugt som Lægeplante, idet dens Blade er bleven lagt paa Saar og andre Skader. Det er iøvrigt let at forstaa, at det har været fristende at benytte disse store, glatte, kølende Blade til sligt Formaal (se under *Tussilago* et lignende Forhold); Planten er i Samklang hermed blevet kaldt Lægeblade. Børnene bruger dens Blomsterstande i deres Leg som Kampvaaben, de kaldes derfor Stridsmænd og Kæmper. Bekendt er det ogsaa, at de modne Frugtstande er et yndet Foder for Stuefugle, derfra det sønderjydske Navn *Fuwlfro*. I de dialektiske Navne, dannet over Navnet Vejbred, sporer man, at det navnlig er Bladene og Frøet, som Folkets Opmærksomhed er blevet henledt paa. Af det rigt varierende Navnemateriale nævner vi de sønderjydske Former: *Vejbær*, (Als, Sundeved osv.) *Vejbænk*, *Vejbænkblad* (Angel), *Vejbænkfrø* (Angel), *Vejbænkblaj* (Angel), *Vejbro*, *Vejbærfrø* (Sundeved) og *Vejbærblar* (Tønder). Anføres skal endvidere — som Eksempel paa, hvor langt bort Afvigelserne fra det oprindelige Navn kan gaa uden dog at blive ukendelige — at den sine Steder i Landet (Falster) kaldes *Hvedebrødsblade*.

Plantago lanceolata, Lancet-Vejbred, der ikke i den Grad som Glat Vejbred er knyttet til Vejene, men tillige findes i Enge, paa Bakker og paa Marker og i højere Grad end den foregaaende gør Indtryk af at høre til den oprindelige Flora, kaldes her i Sønderjylland: *Skåstensfejere* eller *Hunndtunnng*. *Plantago media*, Dunet Vejbred er ret sjælden i vor Provins, derimod er *Plantago maritima*, Strand-Vejbred saare almindelig, ikke alene ved Kysterne, men ogsaa langt inde i Landet langs Vejene, der fører gennem Marsk- og Hedeegne. Den kaldes: *Sut*, *Sudder*, *Sodder*, *Sorr* (Rømø) eller *Sår*, ved Ribe *Soj* og *Surre*, medens *Friserne* kalder den *Suden*.

Især af Glat Vejbred kan tages forskellige Varsler om Fremtiden. River man den korte Bladstilk midt over, rager de hvide Bladnerver et Stykke ud af Saaret; Antallet af disse angiver saa, hvormange Kærester henholdsvis hvormange Børn man faar. De unge, skøre Blade af Strand-Vejbred bruges paa Vestkysten til *Langkaal*.

Populus — *Poppel*, *Esp* eller *Asp*. Navnet *Poppel*, tydeligvis en Fordanskning af den videnskabelige Form *Populus*, kendes her i Sønderjylland i dialektisk Udtale som *Pappel*, *Poffel* og *Påbbel*. Nogle vil mene, at *Populus* skal have Tilknytning til det latinske Ord *populus*=Folk, og at Navnet paa Træet skulde motiveres ved en vis Lighed mellem Folkemumlen og den Raslen og Susen, som Bladene frembringer, eller at det skulde forklares ved, at Træet plantedes paa offentlige Pladser. En anden, maaske nok noget bedre Udlægning, gaar ud paa, at *Populus* er afledt af det græske Ord *paipallo*, som betyder ryste, skælve. Vi kender jo saa godt denne Skælven hos *Poppelarternes* Blade, der har givet Anled-

ning til Talemaaden „at ryste som et Espeløv.“ (Kendt er Legenden om Espen, der ikke vilde bøje sig mod Jorden, da Frelseren døde paa Korset, og derfor blev fordømt til at skælvé ved mindste Vindpust). Den eneste egentlig vilde Poppel eller Esp, *P. tremula*, Bævre-Asp, vil blive omtalt under Héderne; her skal nævnes et Par Arter, der har mere Tilknytning til Vejene. Den ene af disse *P. alba*, Sølv-Poppel plantes af og til i Skove, enkeltvis ved Gaarde eller af og til som Alleer; den kaldes tit Abele, et Navn, der ikke alene er dansk, men genfindes i flere andre Sprog. I Sønderjylland og tilstødende Provinser findes Formerne: Abeler (Als), Abil og Abiler (Ærø), Abeel (Angel), medens den paa Fyn kaldes Abelinér. Til denne Gruppe maa vel ogsaa henføres Navnene Laveel og Lavæl. En Talemaade fra Als siger: „Det sus i min Abel, så æ Kun, da haj hun kuns en Hyl“ (Kok). *P. canescens*, Graa-Poppel, der er Bastard af Sølv-Poppel og Bævre-Asp gør i nogen Grad Fordring paa de samme Navne som Sølv-Poplen. *P. nigra*, Sort Poppel ogsaa kaldet Poppelpil ses nu og da; denne og Sølv-Poplen opnaar meget mægtige Dimensioner. Bedst kendt blandt Poplerne er dog nok *P. virginiana*, Kanadisk Poppel, det Træ, man hyppigst af alle ser plantet ved Landevejene. Det faar sjældent Lov til at naa sin fulde Udvikling, idet det bestandigt stynes enten for at skaffe Plads til Telefontraadnættet, eller fordi Grenene rager ud over Nabomarkerne eller endelig for at indvinde Materiale til Gærdsel og Brændsel, hvilket sidste det alt for bløde Ved dog ikke er særlig egnet til. En Poppel ved Gaarden skal skærme mod Lynnedslag, idet de ualmindelig høje Træer virker som en Slags Lynafleder. Sjældent er det heller ikke, at Lynet splintrer et gammelt Poppeltræ og skaaner Gaarden. De unge Skud af enkelte Poppelarter er meget ranke, derfra Talemaaden „saa rank som et Poppelskud.“ Poppeltræets Ved benyttes i udstrakt Grad til Fremstilling af Tændstikker.

Silene vulgaris — Blæresmelde. Bægeret hos denne meget almindelige Plante er oppustet som en lille Sæk eller Blære, og naar man med Fingrene klemmer Munden sammen, saaledes at Luften lukkes inde, kan man med et rask Slag mod den flade Haand frembringe et lille Knald. Den er derfor meget yndet af Børn til Brug i deres Leg og Tidkort. Naar Blomsterne visner, tørrer Bægeret hen, men falder ikke af, og der frembringes derfor en raslende Lyd, naar Vinden bevæger Planten. Her er en Buket sønderjydske Navne, som staar i Forbindelse med de anførte Egenskaber hos Planten især den førstnævnte: Knalder, Knalderblomst, (disse to meddelt af Lærer P. A. J. Petersen), Knaldehytte, Knaldehytte, Smældbloom, Hvie Skraldbloom, Skraldeblomst og Skralder; det sidste Navn stammer dog fra Varde.

Slægten v. Wildenrath.

Fra flere forskellige Sider er Udgiverne af „Sønderjydske Maa-
nedsskrift“ blevet opfordret til at
optage personalhistorisk Stof i Maa-
nedsskriftet. Vi frygter for, at alt
for mange af vore Læsere ikke in-
teresserer sig for det, men bringer
alligevel her en lille Prøve. Det
er altid interessant at følge en
Menneskeskæbne, det burde derfor
ogsaa interessere at høre noget
om en hel Række Menneskeskæb-
ner, en Slægts Udvikling gennem
300 Aar.

De enkelte Mennesker, Slægter
og Folk er alle underkastet Guds
evige Lov om Liv og Død. De
vokser, udfolder sig, visner og for-
gaar som alt andet.

Paa et Par korte Sider skal
her fortælles om Slægten v. Wil-
denrath, hvis Historie jeg i en
særlig Anledning har været nødt
til at udforske.

1. Slægtled.

Slægtens ældste kendte Mand
er *Carsten Johannsøn Wildenrath*,
Vinhandler i Bergen i Norge. Som
Navnet viser, var han Friser, ind-
vandret til Norge fra Deventer i
Holland. Han var født omved
1590 og var gift med Marie Centr-
datter.

2. Slægtled.

Carsten Wildenraths Søn *Jan
Carstensen Wildenrath* blev Student
fra Bergen 1645. Han var gift med
Anna Richardsdatter.

3. Slægtled.

Sønnen *Christian v. Wildenrath*
blev Stamfader til den danske Gren
af Slægten. Han blev døbt den
28. November 1671 og døde som
Cancelliraad i Danmark.

4. Slægtled.

Oberstlieutenant *Johann v. Wil-
denrath* var født den 25. Juli 1707
og døde 1776. Han var gift med
Karen Magdalene Kaas.

5. Slægtled.

Johann v. W. havde tre Børn.
Christian Henrik v. Wildenrath var
født den 3. Maj 1742 og døde som
Etatsraad den 7. Dec. 1791. Fra
1784 – 89 var han Generalkrigskom-
missær i Slesvig. Han var gift med
Christine Bachmann, en Datter af
Hofjægermester Hans Bachmann.
Hun var født 1747 og døde først
1836. — *Wenzel Rotkiær v. Wil-
denrath* var fra 1772 til 1782 Kap-
tajn ved det Nordenfjeldske hver-
vede Infanteri-Regimente i Trond-
hjem, stod senere som Oberst i
Christiania og blev Broderens Ef-
terfølger som Generalkrigskommis-
sær for Hertugdømmerne med Bo-
pæl i Slesvig. Han var gift med
Antoinette Birgitte v. Müller. —
Anna Birgitte v. Wildenrath blev
1772 gift med senere Stiftsamtmænd
i Trondhjem Thorkild Fjeldsted,
født paa Island 1740, død 1796.

6. Slægtled.

Wenzel Rotkiær v. W.'s Søn
var *Johann Rotkiær v. Wildenrath*.

Denne blev født i Christiania den 14. Juni 1777 og havde fornemme Faddere ved sin Daab i Garnisonskirken: Kammerherre Wakenitz, Generallieutenant Pomcan, Major Flüh, Major Coucheron, Kaptajn Flor og to andre. Han døde den 7. April 1865 som Krigsraad og Postmester i Tønder. Han var første Gang gift med Botilla f. Lundt (død 14 Januar 1806), en Datter af Christian Hansen Lundt og Apollonia f. Ewers fra Aabenraa. Anden Gang giftede han sig tre Maanedere efter Hustruens Død den 20. April 1806 med Margaretha Raben, født 6. Juli 1773, død 14. August 1815, en Datter af Herredsfoged Nicolaus Raben og Hustru Catharina Maria f. Henningsen i Tønder. Kort Tid efter denne anden Hustrus Død giftede han sig tredje Gang med Marie Dorothea Christiana v. Pein fra Altona.

7. Slægtled.

Postmester Johann v. W. havde en Datter i første Ægteskab, en Søn i andet og to Sønner og to Døtre i tredje. -- *Charlotte Auguste Catharine Dorothea v. Wildenradt* levede ved Moderens Død i 1806. Hun nævnes hverken ved Stedmoderens Død i 1815 eller ved Faderens Død i 1865, og der findes i Tønder Kirkebog intet om hendes Fødsel, Giftermaal eller Død. — *Wenzel Raben v. Wildenradt* var født den 23. Februar 1809. Han levede i Landsbyen Østerhusum, Mildsted Sogn, og mindes endnu godt af gamle Folk i Husum. Hans første Hustru Marie f. Karl- sen ernærede sig og Manden ved

en lille Brødhandel. Efter hendes Død giftede han sig anden Gang med Wilhelmine Marie Drees, der lod ham forkomme helt. Han døde den 26. Juli 1867 som Fattiglem paa Fattiggaarden Gørrismark ved Tønder. — *Georg Christian Friedrich Joseph v. Wildenradt*, født 11. December 1816, studerede Jura. Han studerede længe, men bragte det ikke til en Eksamen. I mange Aar slog han sig gennem Livet som Privatlærer i Tønder, blev 1867 preussisk Skatteopkræver i Læk, men Kunstnerblodet passede ikke til Regnskabsarbejdet. Han blev afskediget, arbejdede som Kancellist ved Amtsretten i Læk og døde efter 1900. Den 16. November 1844 havde han giftet sig med Dorothea Lauretta Elisabeth Hinz, f. 1816, Datter af Landsskriver A. Fr. Hinz i Tønder. — *Hugo Peter Casper Nicolaus v. Wildenradt* var født den 18. Februar 1819, var en Tid Postholder i Tønder og senere Landmand i Abild og Bøglum. Han blev første Gang gift med Friderikke Louise Dircks, Datter af Fysikus Peter Dircks i Tønder og Hustru Juliane f. Seufert v. d. Merwede, anden Gang med Elise Christiane Anna Reese fra Kellinghusen. — *Alba Petræa Cathinea Mathilde v. Wildenradt* var født den 24. Januar 1823 og levede i barnløst Ægteskab med Borgmester Leisner i Slesvig. — *Rosamunde Georgine Christiane Margaretha v. Wildenradt* var født som Tvillingssøster til forannævnte den 24. Januar 1823. Hun var gift

med Toldforvalter paa Femarn v. Bülow, senere Overtoldinspektør i Tønder, til sidst bosat i København.

8. Slægtled.

1) Wenzel Raben v. W. havde i første Ægteskab en Søn *Hans v. Wildenradt*, der omved 1874 døde som Arbejder i Rødemis ved Husum.

2) Friedrich v. W. havde syv Børn. *Johann Christoph Carl Georg v. Wildenradt*, født 3. Nov. 1845, var oprindelig Gravør, grundlagde senere en Fabrik i Pforzheim, blev 1891 Redaktør i Karlsruhe, 1896 i Düsseldorf og 1903 i Dortmund og døde den 3. Dec. 1909. Han forfattede uden større Held mange Romaner, Ballader og dramatiske Skuespil. — *Alberta Dorothea Charlotte v. W.*, f. 24. Juni 1847, blev gift med en Skibsreder og lever, saa vidt vides, endnu i Amerika. — *Adele Sophie Auguste v. W.*, f. 16. August 1849, lever ugift hos Søsteren i Amerika. — *Hugo Peter Christian v. W.*, f. 14. Sept. 1852, udvandrede ligeledes til Amerika. — *Johanne Wilhelmine Christiane v. W.*, f. 19. Januar 1855, ugift, ligeledes i Amerika. — *Eugen Hartwig Theodor v. W.*, f. 26. Marts 1857, døde d. 14. Febr. 1858. — *Christian Andreas Friedrich v. W.*, f. 13. Marts 1859, levede eller lever som Kunstmaler i Düsseldorf.

3) Hugo v. W. havde tolv Børn. Seks af dem døde dog i ung Al-

der og skal ikke nævnes her. *Peter Friedrich v. W.*, f. 14. Marts 1846, døde som Portør i Tønder. — *Alba Louise v. W.*, f. 26. Dec. 1852, lever i Amerika. — *Emil Eugen v. W.*, f. som Tvillingsbroder til fornævnte, lever ligeledes i Amerika. — *Louise v. W.*, var gift med Farver Carl Nissen i Jydevad og er afdød. — *Nikoline v. W.*, f. 1. Juni 1862, lever i Tønder som Enke efter Malermester Jürgen Daniel Bader. — *Albert v. W.*, tidl. Landmand i Bredevad, lever i Bylderup-Bov.

4) Rosamunde v. W. havde i Ægteskabet med Hr. v. Bülow fire Døtre, *Marie v. Bülow*, gift med en Godsejer paa Als (?), *Rosa v. B.*, lever i en Stiftelse for adelige Damer paa Falster (?), *Alba v. B.*, samme Steds, *Kathinka v. B.*, gift paa Grønland, *Charlotte v. B.*, Skæbne ukendt.

9. Slægtled.

1) Hans v. W. i Husum havde en Søn, der er udvandret til Amerika.

2) Af Louise v. W.'s Børn er Helene Nissen gift med Bager Lorenzen i Jydevad, Hugo Nissen er i 1926 udvandret til Kanada, Peter Nissen er Landmand i Lund, Burkal Sogn.

3) Nicoline v. W.'s Datter Marie Bader lever ugift hos Moderen i Tønder.

4) Albert v. W. har 5 Børn.

Cl. Eskildsen.

SAMPLEREN.

Tre Bindebreve.

I Natten, da jeg laa og drømte,
at jeg til et Gilde var,
hvor Fiolerne blev stemte,
Strengene blev ikke spart,
da tænkte jeg: hvad var

det mon for en Dag;
saa stod jeg op og
tog min Calender i Haand
og fandt Quartember Dag paa Stand;
da fik jeg i Sinde, at jeg dig,

Kiestina Holdt vilde binde,
bunden er du, og bunden
skal du være,

indtil du løser dig med Ære.
Jeg binder dig hverken med

Baand eller Bast,
men med den Skrivelse saa fast,
indtil en Hare kan gribe en Hund.
og Mus 100 Pd.
Indtil Hanen kan tale og

Gjedebukken gale,
til Ulven den stille hos

Faarene mon staaer,
og Solen den neder i Østen mon gaaer.
d. 7. Martz 1838.

Kiestina Holdt.
Nis Paulsen.

Til Kiestina Holdt
i Løyt Kloster
med Lejlighed.

Ved Seminarieelev J. M. Holdt, Haderslev.

Hvilken Glæde var det
dog i denne Tid
hvis man kunde faa et

Sæde fri for Møje og Slid
faa lidt Selskabsmunterhed,

Dans, Musik og Lystighed,
Kaffepuns, samt Vin og Kage
O hvor kunde det os smage
Men hvordan skal det vel lykkes
gode Raad jo dyre er i saa

kold en Tid jeg tykkes
tøv nu, hvad er det jeg ser:

Udi Almanakkens Blad
staaer en Tampedag paa Rad

vi fik just i Sinde,
at vi vor — vilde binde.
Naar saaledes Lykken smiler
ned som Sol fra Himlens Blaa
Og vort Ønske opfyldt bliver
som vi har arbejdet paa.

I de kolde Vinterdage
hvor vi kan saa let forsage,
naar vi ej maa Løjer drive
som paa ny kan os oplive
Kom nu snart, vor kære —

os at byde til dig ind.
Om det store Bord paa Stole
vi vil da med glade Sind

sidde her i Venskabs Klynge
paa din Løsnings-Fest at sjunge
fryde os ved dette Gilde
du paa os opofre vilde,
Tre Spørgsmaal jeg dig give maa
Og kan du dem besvare
saa er du løst ud af din Snare.

Det første: Kan du mig sige
ret og klar,

hvormange Stjerner Himlen har.
Det andet: Kan du sige mig for sand
hvem der være skal din Mand.

Det tredje: Kan du mig sige ligesaa,
hvormange Aar du ugift skal gaa.

Ved W. Christiansen, Bylderup.

Om du end varst studert til Præst
og ti gange klogere end du est
skal du dog bunden være
den snare du skal fanges i
udmulig du kan gaae forbi
af Bast den er ei Tvunden
men blot det Brev du taer i Haand
det ogsaa være skal de Band
hvor med som du skal Bindes
kan du sige mig paa stand
hvem der være skal din Mand,
eller kan du sige mig klard
hvor mange Stjerner Himlen har
kan du mig det besvare
er du løst af denne snare
vi vil dig ei faare-skrive
hvard til Løbning du skal give
det forstaaer du selv vel best

en skaale vi da vil uddrikke for dig Veninde blid og fuld hver drikke ud til Punct og Prikke og ønsker dig af Hjertens grund du snart forandre maa din Stand og faae en kjærlig Ægtemand nu ønsker jeg dig saa mangen Godnat som Himlen er med Stjerne besat siden saa mangen Fornøjelsens Stund indtil en Hare griber en Hund ilde opsæt Datum for gjæt thi Musen den have min

Almanak opædt skreven i Hast ilde og fast saa Pennen midt i Stykker brast veninde vi dog blive vil vil jeg dog sidst dig skrive til.

Ved W. Christiansen, Bylderup.

Heksen i Harknag.

Der kom en Mand kørende med et Læs Tørv fra Skast Mose. Da han kørte igennem Harknag, tabte han nogle Tørv paa Vejen. En Kone raabte efter ham: „Du taber af dine Tørv!“ men han svarede: „De falder ikke i Havet!“ Da han saa kom hjem og spændte fra, løb Hestene lige ud i Havet og druknede. Man mente, at Konen det var Heksen i Harknag.

J. Bogh, Døstrup.

Overtro.

Min Moder havde en Vorte ved sin Næse, som vist var et Modermærke, æ kan i al Fald huske den, fra æ var lille. Saa en Dag sidder æ og faar Øje paa den, og saa siger æ til hende: „Det er da et sært Sted, du har der, Moder!“ Hun sagde ikke noget, men Dagen efter kom æ til at se paa det igen, og da var den næsten helt væk, der var kun et lille gult Sted. Saa siger æ: „Men hvordan er det, Moder, hvor er din Vorte blevet af?“ Hun sagde ikke et Ord, rejste sig og gik sin Vej, og æ kunde saa nok begribe, hun havde sat sin Vorte væk.

8 eller 9 Mønter (det skal være arvede Sølv mønter) skulde samles af forskellige (8 eller 9) Fruentimmer paa Helligdage, og saa skulde de lægges under Alteret, ilag Præsten holdt 3 Messer over dem, altsaa tre Helligdage. Derefter blev de sammenhæftede, og den Mand, der saa ejede dem, kunde der ingen Uheld eller Ulykke ske. Men det første, det faldt paa Jorden, saa var Kraften fra det.

Jeg ejer en saadan Amulet. Der er Mønterne sammenhæftede som et Armbaand.

Karl Adersen, Lydersholm.

Da Fæstegaardene stod ledige.

Om Thordsens Boel i Guderup fortælles følgende Sagn:

Da Fæstetiden var ude, kunde Herskabet paa Nordborg ikke faa nogen til at overtage Bolet, og det stod derfor ledigt en kort Tid. Imidlertid kom der en Karl rejsende fra Sundved, ham tog man uden videre og satte ham paa Gaarden. Det var meget mod hans Vilje, at han havde faaet en saadan Gaard i Fæste, og for at han ikke skulde løbe bort derfra, satte man Vagt omkring Huset om Natten og havde et vaagent Øje med ham om Dagen. Da han havde opholdt sig paa Gaarden i 3 Dage, spillede han Bymændene et Puds. Han krøb en Dag op paa Hilden i Loen og gav sig af al Magt til at hamre paa Stængerne, saa at Naboerne troede, at han havde slaaet sig til Ro og begyndt at pusle i Gaarden. Derfor hørte de op med at holde Nattevagt ved Huset, men Karlen smuttede bort og kom lykkelig og vel tilbage til sit Hjem. Saa vanskeligt var det i de Tider at faa en Bondegaard bestyret.

Pastor C Knudsen, Lysholm (1857).

Tønder Amts Centraltrykkeri

Østergade 40

Indeh. P. Andresen

Telefon 141

Bog- og Akcidenstrykkeri
Formularlager - Bogbinderi

Ole Bole

Seminarielærer Cl. Eskildsens
nye A. B. C. og Oles første Læse-
bog er udkomne

og faas i

Hans Beck's Boghandel
Tønder.

Forlang Tilbud fra
Piano- bygger J. B. Jepsen, Tønder
Pianoer, Hus-Orgler, Noder, Grammofoner

I VESTSLESVIG

bør man læse

VESTKYSTEN.

Indmeld Dem i

«Historisk Samfund for Sønderjylland»

Bil-

Traktor — Motor — Maskin

Smøre-

Olier

Fedt, Vognsmørelse, Gear-
kasseolie og Drivremme

kun Ima Kvaliteter

CARL BORCH

Tønder

Telf. 44

V. J. LUND

Bogbinderi og
Protokolfabrik

TØNDER

Østergade 40

Over Gaarden

Alt Bogbinderarbejde
udføres hurtigt og solidt.

„Sønderjydske Maanedsskrift“

har ondt ved at kunne bære sig økonomisk; det kan ikke taale at miste Abonnenter og trænger til nye. Vil dets Læsere sikre dets Fremtid, bør de hjælpe til at skaffe det nye Holdere! Dets Postgiro er 9816, dets Abonnementspris ved Posten fjerding-aarlig Kr. 1.65, ved Bestilling hos Seminarlærer Eskildsen i Tønder eller hos en Boghandler Kr. 1,50.

Udkomne Bøger: E. Christiansen: Gretes Kamp. Gyldendal.

Kaj E. Larsen: En sønderjydske Høvding J. P. Reimers. H. Aschehoug & Co.

Sønderjydske Aarbøger, II. Halvbd. 1927.